

FESTIVALUL CA SPAȚIU DE CERCETARE ARTISTICĂ
Rolul managerului cultural în crearea unui ecosistem
de excelență academică

DOI 10.46522/CT.2025.01.10

Luminița Bârsan PhD

University „Lucian Blaga“, Sibiu, Romania

luminita_b2001@yahoo.com

Abstract:

The Festival as a Space for Artistic Research
The Role of the Cultural Manager in Creating an Ecosystem of
Academic Excellence

The article explores the role of cultural festivals as spaces for artistic research in the twenty-first century and the ways in which cultural managers can contribute to the development of ecosystems of academic excellence. The analysis focuses on the intersection between artistic practice, the university and the community, using the Sibiu International Theatre Festival (FITS) as a case study.

Keywords:

Artistic Research; Festival Studies; Cultural Management;
Knowledge Production; Research Ecosystem

1. Introducere

In ultimele două decenii, termenul de cercetare artistică devenit din ce în ce mai prezent în debaterile academice și culturale internaționale, definind o arie de studiu care depășește simpla documentare a procesului creativ și se afirmă ca o formă distinctă de cunoaștere. Dacă, în mod tradițional, universitățile au separat cercetarea științifică de producția artistică, secolul XXI aduce o schimbare de paradigmă funda-

mentală. Henk Borgdorff argumentează că cercetarea artistică presupune o explorare prin mijloace artistice, generând forme de cunoaștere ce nu pot fi exprimate exclusiv prin limbaj discursiv. Această perspectivă legitimează arta ca metodă de cercetare autonomă, care poate aduce răspunsuri acolo unde metodele tradiționale se opresc. În același timp, literatura de specialitate evidențiază importanța integrării cercetării artistice în programele doctorale și postdoctorale, unde dialogul dintre creație și reflecție critică devine esențial pentru inovație¹.

2. Cercetarea artistică și noile paradigme

Cercetarea artistică este un domeniu relativ recent legitimat în spațiul universitar european, recunoscut oficial în multe țări abia după anii 2000. Un aport semnificativ îl aduce Robin Nelson, care introduce conceptul de *practice as research*, prin care practica artistică și reflecția critică devin inseparabile. În acest sens, lucrarea sa „Practice as Research in the Arts” (2013) rămâne una dintre cele mai influente contribuții².

Lucy Cotter în volum său *Reclaiming Artistic Research* (2024), arată că cercetarea artistică este influențată de marile crize globale – pandemie, schimbări climatice, dezvoltarea inteligenței artificiale – și că aceste provocări determină noi direcții metodologice și epistemologice. Astfel, cercetarea artistică devine un spațiu de dialog interdisciplinar, în care arta, știința și tehnologia se intersectează³.

În Europa Centrală și de Est, legitimitatea acestui domeniu este încă în proces de consolidare. De exemplu, în Polonia, programele de doctorat artistice au început să fie recunoscute oficial după 2011⁴, în timp ce în România dezbaterea privind

1. Henk Borgdorff, *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden, Leiden University Press, 2012, p. 45.

2. Robin Nelson, *Practice as Research in the Arts: Principles, Protocols, Pedagogies, Resistances*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2013, p. 29.

3. Lucy Cotter (ed.), *Reclaiming Artistic Research*, Expanded Second Edition, Berlin, Hatje Cantz, 2024, p. 10.

4. Exemplu Polonia: Konstytucja dla Nauki (Ustawa 2.0), reforma edu-

statutul cercetării artistice continuă să fie legată de integrarea în sistemul național de finanțare și de lipsa unor metodologii standardizate⁵. Această întârziere creează însă și oportunitatea dezvoltării unor modele proprii, adaptate la specificul cultural regional.

3. Festivalul ca laborator de cercetare artistică

Festivalurile culturale internaționale reprezintă, în secolul XXI, nu doar spații de prezentare a unor produse artistice, ci și platforme complexe de cercetare, dialog și inovare. Ele funcționează ca noduri interculturale, în care practicieni din domenii diferite se întâlnesc, experimentează și generează noi perspective asupra artei. Caracterul efemer al unui spectacol de teatru sau de dans se transformă, prin intermediul festivalurilor, într-un proces documentat, analizat și transmis mai departe către mediul academic și către public.

Un exemplu consacrat este *Festivalul de la Avignon*, care, încă de înființarea sa în 1947 a devenit un reper mondial al teatrului contemporan. Dincolo de programul artistic, dimensiunea sa spectacologică, a dezvoltat conferințe și dezbateri academice, generând reflecții asupra practicilor teatrale contemporane⁶. Festivalul de la Avignon are, încă din anii 2000, o secțiune de conferințe și dezbateri numită *Rencontres Recherche et Création*, organizată împreună cu Agence Nationale de la Recherche (ANR) și cu diverse universități franceze⁷. Din anii 2000, Avignon a început să colaboreze cu universități franceze și europene, oferind un spațiu interdisciplinar în care cercetători și artiști investighează împreună transformările limbajului scenic.

cației superioare, 2011–2018, care a oficializat statutul doctoratului artistic („doktor sztuki“).

5. ARACIS, *Standarde și Ghiduri pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior din România*, 2023.

6. Christophe Triau, *Avignon: Un festival en débats*, Arles, Actes Sud, 2010, p. 22.

7. Festival d'Avignon; ANR, *Rencontres Recherche et Création*, colecția de conferințe 2010-2020 (disponibilă pe site-ul oficial al festivalului).

Edinburgh International Festival & Fringe, cel mai mare festival de arte performative din lume, este un adevărat incubator de experiment artistic, funcționează ca o „piață” de idei, în care artiști emergenți testează noi forme scenice, adesea ulterior integrate în programe universitare și în cercetarea artistică⁸. Numeroase spectacole experimentale prezentate la Fringe au atras ulterior interesul mediului academic, fiind incluse în cercetări și în programe universitare dedicate studiilor performative⁹. Spectacolele inovatoare sunt testate în fața publicului și, ulterior, unele devin studii de caz academice sau ajung în repertoriile instituțiilor de prestigiu. În paralel, Edinburgh International Festival integrează conferințe și dezbateri cu mari artiști și teoreticieni, consolidând dimensiunea de cercetare și educație.

Fringe este considerat, în literatura de specialitate, un „incubator cultural” sau un „marketplace of ideas”, conform „The Edinburgh Festivals: Culture and Society in Post-War Britain”, de Angela Bartie & Eleanor Bell, la Edinburgh University Press. Jen Harvie, în „Fair Play: Art, Performance and Neoliberalism” analizează rolul Fringe în promovarea experimentului artistic.

Theatertreffen (Berlin, Germania) – Organizat de Berliner Festspiele, Theatertreffen selectează anual cele mai inovatoare zece producții de teatru din spațiul germanofon și le prezintă într-un context critic, însoțit de conferințe, mese rotunde și programe educaționale pentru tinerii regizori și dramaturgi.

Santiago a Mil (Chile) – Un festival care, dincolo de prezentarea spectacolelor, include un puternic program de formare și cercetare, intitulat *Platea*, dedicat profesioniștilor din domeniul artelor spectacolului. Acesta reunește manageri culturali, critici și artiști într-un laborator de reflecție și analizează asupra practicilor teatrale contemporane.

*Bienala de la Veneția*¹⁰, în special în secțiunea sa dedicată teatrului, a devenit un spațiu privilegiat pentru experimentarea

8. Angela Bartie et al., *The Edinburgh Festivals: Culture and Society in Post-War Britain*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2013, p. 131.

9. Angela Bartie, Eleanor Bell, *The Edinburgh Festivals: Culture and Society in Post-War Britain*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2013.

10. La Biennale di Venezia, *Theatre Programme Archives*, 2010-2023.

limbajelor interdisciplinare, conectând arta contemporană la discursurile critice globale. În acest context, cercetarea artistică dobândește vizibilitate internațională și devine parte a unor arhive digitale și programe educaționale asociate evenimentului¹¹.

În România, *Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu* (FITS) reprezintă cel mai relevant exemplu de spațiu-laborator pentru cercetarea artistică. Dincolo de programul său impresionant ca amploare – care reunește anual 820 de evenimente, în 82 de spații, peste 4.000 de artiști din întreaga lume – FITS integrează, în mod constant, dimensiuni academice și de cercetare. Conferințele și dezbaterile internaționale găzduite de festival oferă un cadru de reflecție critică asupra artelor spectacolului contemporan și pun în dialog practicieni, teoreticieni și studenți.

Un element esențial îl constituie *Bursa de Spectacole de la Sibiu*, un veritabil laborator de networking cultural și de testare a strategiilor de management artistic. Aceasta creează contexte de colaborare între artiști, manageri culturali și cercetători, transformând festivalul într-o platformă de schimb.

Mai mult, *Festivalul Universităților de Teatru și Management Cultural*, din cadrul FITS creează un context unic de colaborare între școli de teatru din România și din străinătate. Tinerii artiști au oportunitatea de a prezenta spectacole, de a participa la workshop-uri și de a dialoga direct cu profesioniști consacrați ceea ce transformă FITS într-un laborator educațional și artistic. Acest laborator aduce împreună studenți și profesorii din zeci de țări, care participă la workshopuri susținute de artiști de renume internațional, combinând experiența practică cu reflecția teoretică¹². Este un format care transformă festivalul într-un spațiu de cercetare aplicată, unde procesul de învățare este integrat organic în dinamica unui eveniment cultural de amploare.

11. Katja Kwastek, *Aesthetics of Interaction in Digital Art*, Cambridge, MA, MIT Press, 2013, p. 87.

12. Festivalul Universităților de Teatru și Management Cultural – program FITS, edițiile 2015–2024.

În același timp, arhiva FITS, care documentează peste trei decenii de spectacole, conferințe și evenimente, constituie o resursă inestimabilă pentru cercetarea artistică și pentru studiile academice, accesibilă atât cercetătorilor, cât și publicului larg¹³. Pentru a înțelege specificul *Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu* (FITS) ca laborator de cercetare artistică, este necesar să îl raportăm la alte festivaluri internaționale de prestigiu. Analiza comparativă nu are rolul de a ierarhiza, ci de a evidenția modul în care diferite contexte culturale și organizaționale generează modele distincte de integrare a cercetării artistice. Avignon, Edinburgh, Veneția, Berlin și Santiago de Chile oferă repere relevante prin tradiție, structură și tipurile de practici artistice și academice pe care le stimulează. În acest cadru, FITS își conturează unicitatea prin amplitudine, diversitate și prin relația privilegiată cu mediul universitar, ceea ce îl diferențiază în peisajul festivalurilor mondiale.

FITS vs. Avignon

Festivalul de la Avignon are tradiția cea mai solidă în integrarea cercetării artistice în colaborare cu mediul științific, prin parteneriatul cu CNRS și prin seria *Rencontres Recherche et Création*. FITS, în schimb, se distinge prin amploarea programului (număr record de evenimente și artiști) și prin integrarea directă a dimensiunii educaționale, prin Festivalul Universităților de Teatru și Management Cultural. Dacă Avignon pune accent pe dialogul artă-știință, FITS oferă un cadru de învățare practică și formare de generații noi de artiști și manageri culturali.

FITS vs. Edinburgh International Festival & Fringe

Edinburgh Fringe funcționează ca un laborator de experiment artistic deschis tuturor, dar dimensiunea sa academică e mai puțin structurată, fiind lăsată la inițiativa artiștilor și a universităților locale. FITS, în schimb, are o componentă academică instituționalizată, fiind integrat în strategiile Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și beneficiind de parteneriate

13. Arhiva Digitală FITS, accesibilă online prin platforma festivalului.

internaționale, inclusiv prin Erasmus+. Astfel, FITS îmbină libertatea experimentală (asemănătoare cu Fringe-ul) cu rigurozitatea unui cadru educațional și de cercetare.

FITS vs. Bienala de la Veneția

Bienala are o puternică dimensiune de prestigiu internațional și interdisciplinaritate, însă evenimentele ei sunt mai mult orientate spre expoziție și vizibilitate globală, decât spre formare și integrare academică. *FITS*, prin Festivalul Universităților și prin Bursa de Spectacole, creează un cadru în care formarea profesională și cercetarea artistică merg mână în mână, ceea ce îl face mai apropiat de nevoile mediului universitar.

FITS vs. Theatertreffen (Berlin)

Theatertreffen are o orientare critică și selectivă: aduce anual „cele mai bune zece spectacole” din spațiul germanofon, fiind o platformă de evaluare și dezbatere critică. *FITS* se diferențiază prin caracterul său inclusiv și global, oferind o scenă atât pentru mari companii internaționale, cât și pentru producții studentești și proiecte experimentale. În timp ce *Theatertreffen* privilegiază excelența critică, *FITS* privilegiază diversitatea și dialogul intercultural.

FITS vs. Santiago a Mil (Chile)

Santiago a Mil are un program dedicat formării și networking-ului profesional (*Platea*), ceea ce îl apropie de *Bursa de Spectacole de la Sibiu*. Totuși, *FITS* reușește să extindă această dimensiune printr-o arhivă digitală comprehensivă și prin includerea unui festival al școlilor de teatru, ceea ce creează o continuitate între memorie, cercetare și formare.

4. Rolul managerului cultural în susținerea cercetării artistice

Dacă artiștii și teoreticienii sunt, de regulă, cei care generează conținutul cercetării artistice, managerul cultural este cel care asigură infrastructura necesară pentru ca acest proces să existe și să se dezvolte. În ultimele decenii, rolul său a cunoscut

o transformare fundamentală: managerul nu mai este perceput exclusiv ca organizator de evenimente, ci ca mediator între artiști, finanțatori, public și mediul academic; de la simplu administrator al resurselor, la arhitect vizionar al unor ecosisteme culturale și academice. Astfel, managerul cultural devine o verigă esențială în consolidarea excelenței artistice și academice.

În plan internațional, se observă o schimbare de paradigmă încă din anii 2000: managerul cultural nu mai este perceput exclusiv ca organizator logistic, ci ca mediator între lumi diferite – artiști, universități, finanțatori, autorități și public. Acest rol de „traducător“ al limbajelor divergente permite cercetării artistice să fie înțeleasă, valorizată și sprijinită. În festivaluri precum Avignon sau Ruhrtriennale¹⁴, managerii culturali au fost cei care au introdus dimensiunea academică și de cercetare în structura evenimentelor, transformându-le în platforme interdisciplinare. Rolul său este de a crea punți între lumi care, adesea, funcționează după logici diferite: artiștii – preocupați de procesul creativ, finanțatorii – orientați spre impact și sustenabilitate, publicul – interesat de experiențe culturale accesibile, iar universitățile – centrate pe formare și recunoaștere academică. Managerul cultural traduce limbajele acestor actori și creează un spațiu comun în care cercetarea artistică poate fi recunoscută și sprijinită¹⁵.

În plus, managerul cultural joacă un rol crucial în legitimarea cercetării artistice la nivel politic și instituțional. El este cel care face lobby pentru recunoașterea oficială a cercetării artistice ca domeniu distinct de finanțare și evaluare, participă la elaborarea de politici culturale și negociază parteneriate cu organizații internaționale. Fără această componentă, cercetarea artistică riscă să rămână marginală și dependentă de inițiative individuale. Competențele-cheie includ leadership cultural, gândire strategică, *fundraising*, diplomatie culturală și management al cunoașterii¹⁶. În România, aceste roluri

14. Ruhrtriennale, site-ul oficial și publicațiile despre edițiile 2002–2020, care au inclus conferințe și platforme academice.

15. Pascal Gielen, Paul De Bruyne, *Being an Artist in Post-Fordist Times*, Amsterdam, Valiz, 2009, p. 55.

se văd clar la Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu (FITS): echipa condusă de Constantin Chiriac a dezvoltat platforme precum Bursa de Spectacole, Festivalul Universităților de Teatru și Management Cultural și Arhiva Digitală FITS, care au poziționat festivalul ca un laborator de excelență artistică și academică, se văd și în sprijinirea platformelor de networking cultural, dezvoltarea arhivei digitale, integrarea studenților în programe practice și colaborarea cu universități internaționale, inclusiv prin programul Erasmus+.

Pentru a susține acest rol, managerul cultural trebuie să posede un set de competențe-cheie: leadership cultural și viziune pe termen lung, gândire strategică, abilități de fundraising și diplomație culturală, precum și expertiză în managementul cunoașterii. Literatura de specialitate subliniază importanța acestor competențe. De exemplu, Giep Hagoort vorbește despre managerul cultural ca „cultural entrepreneur”¹⁷, iar Milena Dragičević-Šešić și Branimir Stojković evidențiază rolul acestuia în construirea unor rețele și ecosisteme culturale durabile încă din 1997¹⁸. Managerul cultural este, de fapt, arhitectul ecosistemelor culturale. El nu se limitează la sprijinirea unor evenimente punctuale, ci contribuie la dezvoltarea unor structuri durabile: centre de cercetare artistică, rețele internaționale de colaborare, hub-uri culturale și platforme digitale. Exemple precum Amsterdam University of the Arts sau Norwegian Artistic Research Programme arată că excelența se construiește prin astfel de ecosisteme¹⁹. În România, FITS reprezintă un model emergent: prin integrarea simultană a dimensiunii artistice, academice și comunitare, festivalul a demonstrat cum un eveniment cultural poate deveni nucleul unui sistem de excelență.

16. Pascal Gielen, *Creativity and Other Fundamentalisms*, Amsterdam, Mondriaan Fund, 2013, p. 102.

17. Giep Hagoort, *Art Management: Entrepreneurial Style*, Eburon, Delft, 2000.

18. Milena Dragičević-Šešić, Branimir Stojković, *Culture: Management, Animation, Marketing*, Belgrade, CLIO, 1997.

19. Norwegian Artistic Research Programme – site oficial și rapoarte anuale (2003-2023).

În plus, managerul cultural joacă un rol crucial în legitimarea cercetării artistice la nivel politic și instituțional. El este cel care face lobby pentru recunoașterea oficială a cercetării artistice ca domeniu distinct de finanțare și evaluare, participă la elaborarea de politici culturale și negociază parteneriate cu organizații internaționale. Fără această componentă, cercetarea artistică riscă să rămână marginală și dependentă de inițiative individuale. Astfel, rolul managerului cultural în secolul XXI este unul multidimensional: mediator, strateg, vizionar și arhitect al ecosistemelor culturale. El este actorul care asigură trecerea cercetării artistice de la proiecte punctuale la structuri durabile de excelență.

Astfel, rolul managerului cultural în secolul XXI este unul multidimensional: mediator, strateg, vizionar și arhitect al ecosistemelor culturale, capabil să transforme un festival într-o instituție de excelență academică. El este „actorul” care asigură trecerea cercetării artistice de la proiecte punctuale la structuri durabile de excelență. Exemplul Sibiu confirmă că, atunci când managementul cultural este integrat organic în viața artistică și academică, se creează premisele pentru ca România să devină un model regional de excelență cultural-academică. În acest sens, literatura de specialitate subliniază că rolul său nu este doar de a gestiona resurse, ci de a activa ecosisteme culturale, adică rețele de parteneriate și colaborări care asigură sustenabilitatea și vizibilitatea cercetării artistice²⁰.

5. Crearea unui ecosistem de excelență academică

Conceptul de „ecosistem” presupune o rețea dinamică de actori, resurse și practici care colaborează pentru a genera cunoaștere și inovare. Spre deosebire de proiectele punctuale sau de colaborările ocazionale, ecosistemul are caracter de continuitate, fiind construit pe baza unor parteneriate instituționale solide și a unor strategii pe termen lung. Un ecosistem cultural-academic ar trebui să includă universitatea – ca

20. Dieter Mersch, *Artistic Research and the Poetics of Knowledge*, Zurich, Zurich University of the Arts, 2015, p. 76.

spațiu de formare și validare, festivalul – ca laborator viu de experiment, instituțiile culturale – ca parteneri de producție și diseminare, comunitatea – ca participant activ și co-creator, partenerii internaționali – ca surse de know-how, și finanțatorii – ca garanți ai sustenabilității.

Modelele internaționale oferă repere valoroase. În Germania, *Graduate Schools of Artistic Research*, din Olanda a reușit să creeze spații instituționalizate pentru doctoranzi și postdoctoranzi în arte, integrând practica artistică în cercetarea universitară. În Olanda, Amsterdam University of the Arts este un exemplu de colaborare continuă între școală, festivaluri și instituții culturale. În Scandinavia, *Norwegian Artistic Research Programme* oferă un cadru de finanțare stabil și transparent, care permite artiștilor-cercetători să dezvolte proiecte interdisciplinare pe termen lung²¹. Toate aceste modele arată că excelența academică nu se naște izolat, ci prin colaborare interdisciplinară și prin recunoașterea cercetării artistice ca formă legitimă de producere a cunoașterii.

Un ecosistem cultural-academic presupune existența a șase piloni fundamentali: universitatea – ca spațiu de formare și validare, festivalul – ca laborator viu de experiment, instituțiile culturale – ca parteneri de producție și diseminare, comunitatea – ca participant activ și co-creator, partenerii internaționali – ca surse de know-how, și finanțatorii – ca garanți ai sustenabilității. Absența unuia dintre acești piloni duce la dezechilibre și la imposibilitatea construirii unui cadru de excelență. În literatură, termenul este tot mai frecvent utilizat pentru a descrie modul în care arta, știința și educația pot funcționa împreună pentru a genera excelență. Silvia Henke și Dieter Mersch, în *Manifesto of Artistic Research* (2020), argumentează pentru autonomia cercetării artistice și pentru construirea unor cadre interdisciplinare flexibile²². Ei susțin că universitățile trebuie să creeze spații experimentale

21. Norwegian Artistic Research Programme, *Annual Report 2022*, Oslo, DIKU, 2023, p. 14.

22. Silvia Henke, Dieter Mersch, Nicolaj van der Meulen, Thomas Strässle, Jörg Wiesel, *Manifesto of Artistic Research*, Zurich, *Diaphanes*, 2020, p. 33.

în care arta să poată fi validată nu doar ca obiect de studiu, ci și ca formă de gândire și producere a sensului.

În România, potențialul de a dezvolta un astfel de ecosistem există în special în jurul Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu (FITS). Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, prin programele sale de master și doctorat în artele spectacolului și management cultural, oferă componenta academică, în timp ce FITS funcționează ca spațiu de experiment și de internaționalizare. Comunitatea locală participă activ, iar parteneriatele internaționale dezvoltate prin Erasmus+ și Creative Europe²³, susțin dimensiunea globală a acestui ecosistem. Ceea ce lipsește este, însă, o recunoaștere oficială și o finanțare constantă a cercetării artistice, care să ofere stabilitate și continuitate în acest sens. Sibiu are potențialul de a deveni un hub interdisciplinar unic în Europa Centrală și de Est, în care universitatea, FITS și comunitatea să colaboreze într-un ecosistem integrat. Acest model ar putea poziționa România ca exemplu regional de bune practici în domeniul cercetării artistice.

Un alt exemplu emergent este cel al Clujului, unde Festivalul Internațional de Film Transilvania (TIFF) a dezvoltat conexiuni cu universitățile locale, creând un cadru pentru formarea de tineri specialiști în domeniul cinematografiei și pentru integrarea acestora în proiecte de cercetare artistică. Acest model arată că, și în România, există premise pentru construirea unor ecosisteme locale de excelență, dacă există o strategie comună și o colaborare instituțională puternică.

Exemplele internaționale și locale demonstrează că excelența academică nu se poate obține doar prin inițiative individuale, oricât de inovatoare ar fi acestea. Este nevoie de un cadru integrat, în care festivalurile, universitățile și instituțiile culturale să colaboreze permanent, iar managerii culturali să funcționeze ca arhitecți ai acestei rețele. Numai prin astfel de ecosisteme se poate asigura durabilitatea cercetării artistice și recunoașterea ei ca dimensiune esențială a cunoașterii contemporane.

23. European Commission, *Creative Europe Programme 2021–2027*, Bruxelles, 2021.

6. Provocări și oportunități

Crearea unui ecosistem de excelență academică presupune nu doar entuziasm și viziune, ci și depășirea unor obstacole majore. Aceste provocări sunt adesea legate de lipsa unui cadru legislativ clar, de fragmentarea instituțională și de insuficiența resurselor financiare dedicate. În același timp, există și oportunități importante, mai ales în contextul european actual, care oferă instrumente de finanțare și cooperare. Una dintre cele mai mari dificultăți o reprezintă problema finanțărilor. În multe țări din Europa Centrală și de Est, cercetarea artistică nu beneficiază de linii de finanțare dedicate, fiind subsumată altor domenii precum studiile culturale sau științele umaniste. În România, de exemplu, cadrul normativ pentru cercetare universitară nu face încă o distincție clară între cercetarea artistică și cea științifică²⁴. Rapoartele ARACIS²⁵ și analizele Ministerului Educației și Cercetării arată că nu există încă un mecanism de susținere instituțională pentru *artistic research*. Această absență reduce capacitatea universităților și a festivalurilor de a planifica proiecte de lungă durată și face ca inițiativele să depindă de finanțări ocazionale sau de proiecte internaționale.

O altă provocare importantă este lipsa unui cadru legislativ care să recunoască cercetarea artistică drept domeniu distinct. Deși Procesul Bologna și documente europene recente, precum *The Florence Principles*²⁶, recomandă recunoașterea doctoratului în arte, în România această recomandare nu a fost pe deplin implementată. Această lacună juridică generează confuzii atât în evaluarea proiectelor, cât și în integrarea cercetării artistice în strategiile universitare. Fragmentarea instituțională constituie, la rândul ei, un obstacol semnificativ. Universitățile, instituțiile culturale și

24. European Commission, *Creative Europe Programme (2021–2027)*, Bruxelles, Publications Office of the European Union, 2021, p. 7.

25. ARACIS, *Standarde și Ghiduri pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior din România*, București, 2023.

26. European League of Institutes of the Arts (ELIA), *The Florence Principles on the Doctorate in the Arts*, 2016.

festivalurile colaborează adesea punctual, prin proiecte temporare, fără a construi parteneriate durabile. În lipsa unei viziuni comune, aceste colaborări rămân inițiative izolate și nu reușesc să creeze un ecosistem integrat. Cazuri similare sunt semnalate și în alte țări din regiune, precum Polonia și Ungaria, unde programele doctorale artistice există, dar sunt slab conectate la viața culturală locală²⁷.

Totuși, există și oportunități majore. Programele europene, precum *Creative Europe*, *Horizon Europe* și *Erasmus+*, oferă instrumente de finanțare și cooperare care pot sprijini dezvoltarea cercetării artistice²⁸. Accesarea acestor fonduri permite festivalurilor și universităților să creeze rețele internaționale și să stabilească parteneriate durabile. În plus, aceste programe pun accent pe interdisciplinaritate și pe digitalizare, două direcții care sunt esențiale pentru evoluția cercetării artistice.

Digitalizarea constituie o oportunitate majoră. Arhivele digitale – precum cele dezvoltate de *Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu* sau *Bienala de la Veneția* – permit nu doar conservarea spectacolelor efemere, ci și accesul cercetătorilor și publicului la documentații complexe. Acest proces deschide posibilități pentru analize comparative, pentru cercetare interdisciplinară și pentru extinderea vizibilității internaționale a creațiilor artistice. Internaționalizarea este un alt aspect esențial. Un alt aspect important este internaționalizarea festivalurilor, care devin tot mai mult spații de conectare academică. Studiile recente arată că mobilitatea artiștilor și a cercetătorilor contribuie nu doar la schimburi culturale, ci și la generarea unor modele inovatoare de educație artistică²⁹. De exemplu, rețelele dezvoltate în jurul Avignon sau Edinburgh Fringe au creat punți între cercetători și

27. Exemplu: Konstytucja dla Nauki (Ustawa 2.0), Polonia, 2011–2018; rapoarte privind doctoratul artistic în Ungaria – Ministerul Culturii, 2019.

28. European Commission, *Horizon Europe – Work Programme 2025–2027*, Bruxelles, Publications Office of the European Union, 2025, p. 15.

29. Falk Hübner, *Method, Methodology and Research Design in Artistic Research: Between Solid Routes and Emergent Pathways*, Abingdon, Routledge, 2024, p. 91.

practicieni, servind drept inspirație pentru țările din Europa Centrală și de Est³⁰.

Astfel, provocările și oportunitățile se află într-un echilibru fragil. Depășirea obstacolelor necesită politici publice clare, implicarea managerilor culturali ca mediatori și o strategie comună a universităților și festivalurilor. Pe de altă parte, oportunitățile oferite de integrarea europeană și de digitalizare pot transforma cercetarea artistică într-un domeniu solid și recunoscut la nivel internațional, dacă vor fi valorificate în mod coerent și sustenabil.

7. Concluzii și recomandări

Articolul de față evidențiază faptul că cercetarea artistică în secolul XXI nu poate fi separată de dinamica festivalurilor, a universităților și a comunităților culturale. Festivalurile nu sunt doar platforme de prezentare a spectacolelor, ci și laboratoare vii de cercetare, unde experimentul artistic și reflecția critică se întâlnesc într-un proces de generare a cunoașterii. Festivalurile internaționale de prestigiu, precum *Avignon*, *Edinburgh Fringe* sau *Bienala de la Veneția*³¹, au arătat cum evenimentele culturale pot funcționa ca laboratoare vii, unde cercetarea artistică se intersectează cu practica educațională și cu reflecția teoretică. Aceste modele arată că festivalurile nu mai pot fi privite exclusiv ca spații de prezentare, ci ca noduri de cunoaștere și de inovare interdisciplinară.

În România, *Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu* (FITS) constituie un exemplu emblematic de festival care integrează dimensiunea artistică, educațională și academică. Prin Bursa de Spectacole, Festivalul Universităților de Teatru și Management Cultural, Arhiva Digitală și numeroasele conferințe academice, FITS a reușit să creeze un model emergent de integrare între dimensiunea artistică, educațională și comunitară. Acest exemplu demonstrează că, atunci când există viziune managerială și sprijin instituțional, festivalurile pot deveni centre de excelență cultural-academică.

30. Festival d'Avignon, ANR, *Rencontres Recherche et Création*, edițiile 2010-2020, Edinburgh, Festival Fringe Society, Annual Review Reports.

31. *Ibidem*; La Biennale di Venezia, *Theatre Programme Archives*.

Rolul managerului cultural se dovedește crucial în acest context. El este mediator între artiști și universități, între finanțatori și public, între nivelul local și cel internațional; strateg și vizionar, capabil să creeze infrastructuri și parteneriate care susțin cercetarea artistică și să conecteze domeniul artistic cu cel universitar și comunitar³². Fără aportul său, cercetarea artistică riscă să rămână un domeniu fără vizibilitate și fără recunoaștere oficială. Literatura de specialitate confirmă această idee, subliniind că succesul ecosistemelor culturale depinde de competențele de leadership, de gândirea strategică și de diplomația culturală exercitate de manageri³³. Totodată, România are oportunitatea de a-și consolida poziția printr-un ecosistem de excelență, dacă universitățile, festivalurile și politicile publice vor acționa împreună. Modele internaționale arată că succesul vine din continuitate și colaborare interdisciplinară, nu din inițiative izolate³⁴.

Pe baza acestei analize, putem formula câteva recomandări:

- Consolidarea și extinderea cercetării artistice în programele doctorale și postdoctorale, cu accent pe interdisciplinaritate și pe parteneriate internaționale;
- Extinderea dimensiunii academice a festivalurilor, prin colaborări permanente cu universitățile și institutele de cercetare;
- Dezvoltarea competențelor managerilor culturali în domeniul cercetării, al diplomației culturale și al *fundraising*-ului;
- Recunoașterea cercetării artistice ca prioritate strategică în politicile culturale naționale și europene;
- Crearea unor platforme digitale integrate pentru arhivarea și analiza rezultatelor cercetării artistice, cu acces liber pentru comunitatea academică și pentru public.

32. Timothy Ridlen, *Intelligent Action: A History of Artistic Research, Aesthetic Experience, and Artists in Academia*, New Brunswick, Rutgers University Press, 2024, p. 142.

33. Giep Hagoort, *Art Management: Entrepreneurial Style*, Eburon, Delft, 2000; Milena Dragičević-Šešić; Branimir Stojković, *Culture: Management, Animation, Marketing*, CLIO, Belgrade, 1997.

34. Henk Borgdorff; Peter Peters (eds.), *Dialogues Between Artistic Research and Science and Technology Studies*, Leiden, Leiden University Press, 2020, p. 64.

În concluzie, cercetarea artistică trebuie asumată ca o dimensiune fundamentală a cunoașterii în secolul XXI. România are oportunitatea de a deveni un model regional în domeniul cercetării artistice, dacă universitățile, festivalurile și politicile publice vor acționa împreună. Experiențele internaționale arată că succesul depinde de continuitate, colaborare interdisciplinară și recunoaștere instituțională. Festivalurile, universitățile și managerii culturali au responsabilitatea comună de a construi acest ecosistem sustenabil de excelență academică și artistică.

Bibliografie:

- BARTIE, Angela, et al., *The Edinburgh Festivals: Culture and Society in Post-War Britain*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2013.
- BARTIE, Angela; BELL, Eleanor, *The Edinburgh Festivals: Culture and Society in Post-War Britain*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2013
- BORGENDORFF, Henk, *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden, Leiden University Press, 2012.
- BORGENDORFF, Henk, *The Conflict of the Faculties: Perspectives on Artistic Research and Academia*, Leiden, Leiden University Press, 2012.
- BORGENDORFF, Henk; PETERS, Peter (eds.), *Dialogues Between Artistic Research and Science and Technology Studies*, Leiden, Leiden University Press, 2020.
- COTTER, Lucy (ed.), *Reclaiming Artistic Research*, Expanded Second Edition, Berlin, Hatje Cantz, 2024.
- DRAGIĆEVIĆ-ŠEŠIĆ, Milena; Stojković, Branimir, *Culture: Management, Animation, Marketing*, Belgrade, CLIO, 1997.
- EUROPEAN Commission, *Creative Europe Programme (2021–2027)*, Bruxelles, Publications Office of the European Union, 2021.
- EUROPEAN Commission, *Horizon Europe – Work Programme 2025–2027*, Bruxelles, Publications Office of the European Union, 2025.
- GIELEN, Pascal, *Creativity and Other Fundamentalisms*, Amsterdam, Mondriaan Fund, 2013.
- GIELEN, Pascal; DE BRUYNE, Paul, *Being an Artist in Post-Fordist Times*, Amsterdam, Valiz, 2009.

- HAGOORT, Giep, *Art Management: Entrepreneurial Style*, Eburon, Delft, 2000.
- HENKE, Silvia; MERSCH, Dieter; VAN DER MEULEN, Nicolaj; STRÄSSLE, Thomas; WIESEL, Jörg, *Manifesto of Artistic Research*, Zurich, Diaphanes, 2020.
- HÜBNER, Falk, *Method, Methodology and Research Design in Artistic Research: Between Solid Routes and Emergent Pathways*, Abingdon, Routledge, 2024.
- KWASTEK, Katja, *Aesthetics of Interaction in Digital Art*, Cambridge, MA, MIT Press, 2013.
- MERSCH, Dieter, *Artistic Research and the Poetics of Knowledge*, Zurich, Zurich University of the Arts, 2015.
- NELSON, Robin, *Practice as Research in the Arts: Principles, Protocols, Pedagogies, Resistances*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2013.
- NORWEGIAN Artistic Research Programme, *Annual Report 2022*, Oslo, DIKU, 2023.
- RIDLEN, Timothy, *Intelligent Action: A History of Artistic Research, Aesthetic Experience, and Artists in Academia*, New Brunswick: Rutgers University Press, 2024.
- TRIAU, Christophe, *Avignon: Un festival en débats*, Arles, Actes Sud, 2010.